

Arhitekt Otto zagrebački radovi za „H

jelovito autorsko djelo Otta Goldscheidera nastalo je zahvaljujući ranije provedenoj radikalnoj promjeni poslovnog ustrojstva poduzeća Hoenigsberg & Deutsch, kojom je omogućena projektantska samostalnost zaposlenim arhitektima. Na osnovi sačuvanih vrlo djelomičnih arhivskih podataka može se pretpostaviti vrijeme djelovanja negdje od 1908. godine do 1913. godine. (1) Od svih zaposlenih arhitekata koji su određeno vrijeme proveli radeći u poduzeću Hoenigsberg & Deutsch Otto Goldscheider zauzima posebno mjesto jer je jedini uz vlasnike poduzeća supotpisan na nekim nacrtima dok je na nekim radovima moguće odrediti autorstvo tek nakon provedene komparativne analize stilskih odrednica. Cjelokupan projektantski opus uglavnom se bavi ugrađenom najamnom građanskom stambenom kućom unutar koje postoji nekoliko osnovnih modela.

Jedan od prvih radova je kuća Hoenigsberg & Deutsch (1908. - 1909.g., Vlaška 26), koja predstavlja jedan od osnovnih modela s jednim velikim četverosobnim stanom na katu te maksimalnim zahtjevima udobnosti. (2)

Organizacija prostora u stanu riješena je oko centralnog svjetlika. Vertikalna komunikacija postignuta je dvokrakim stubištem, koje je smješteno uz sam rub zemljišne parcele. Gospodarske prostorije (kuhinja, izba, soba za posluhu) i kupaonica izdvojeni su u zasebnu skupinu prema dvorištu. Organizacija stambenog prostora istovjetna je s rješenjem koje je primijenio Vjekoslav Bastl za vrijeme rada u poduzeću Hoenigsberg & Deutsch na kući Roszay (1904. - 1905. g., Kurelčeva 3). Idući primjer za nastavljajanje analize osnovnog modela je kuća Deutsch (1911. g., Masarykova 20), gdje je zamišljen jedan veliki četverosobni stan na katu. Vertikalna komunikacija unutar kuće ostvarena je sa središnjim dvokrakim stubištem, koje je sasvim izdvojeno iz uličnog volumena, a na podestu je pridodan jedan krak prema dvorišnim jednosobnim i dvosobnim stanovima minimalne udobnosti, duž samog ruba zemljišne parcele. Rješenje dvorišne zgrade donekle je slično sa istovremenim projektantskim razmišljanjima u poduzeću Pilar & Mally & Bauda na: kući Rogić (1902. - 1903. g., Žerjavićeva 7) i na kući Draganec (projektant Aladar Baranyaj, 1905. g., Masarykova 5). Kuća Hrvatske

banke za promet nekretninama (1908. g., Boškovićeve 14a) predstavlja razradu osnovnog modela najamne stambene zgrade

Tipološki rješenje je srodno sa suvremenim ostvarenjima poduzeća Pilar & Mally & Bauda: kućom Rogić (1902. - 1903. g., Žerjavićeve 9)

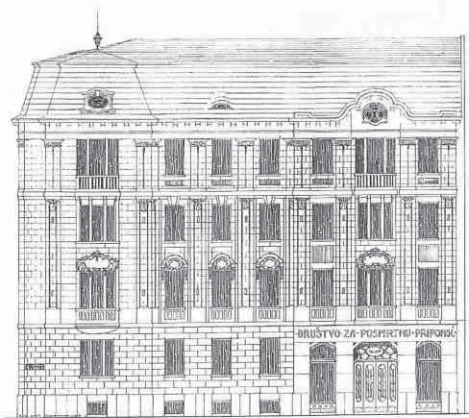
Goldscheider Hoenigsberg & Deutsch

s dva različita stana na katu. U dvosobnom i trosobnom stanu nastavljena je kvalitetna razrada osnovnog prototipa s izdvajanjem gospodarskih prostorija i središnjeg dvokrakog stubišta kao zasebnog volumena prema dvorištu. Stubište je izravno osvjetljeno s dvorišne strane i središnjeg svjetlika, koji istovremeno osvjetljava ulazni hodnik i provjetrava centralno smještene kupaonice. Tijekom izvedbe organizacija prostora stana je ponešto izmijenjena. Kupaonice su premještene u gospodarski trakt i povezane neposredno sa spavaćom sobom. Ukinut je centralni svjetlik, koji opisanim rješenjem više nije bio nužan. Iduća promjena je pretvaranje izduženog ulaznog hodnika u prostrani ulazni hal. Organizacija prostora je istovjetna s rješenjem Vjekoslava Bastla koje je poduzeće primijenilo na kući Majdak (1903. g., Palmotićeve 50).

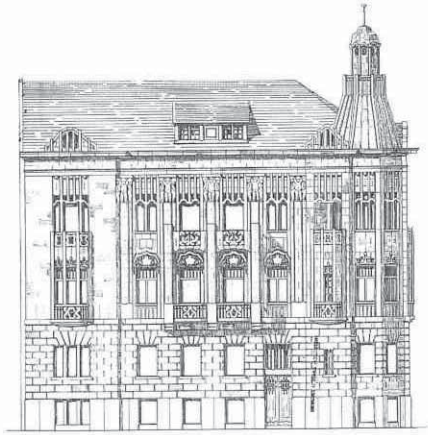
i spomenutom kućom Draganec. Kuća Weiser (1911. g., Gajeva 49) izuzetno je zanimljiv primjer, gdje je varijacija polaznog modela dovela do pronalaženja principa stambene gradnje po čitavoj površini zemljišne parcele. Ulični dio zgrade riješen je kao osnovni model s dva jednaka trosobna stana optimalne

kvalitete udobnosti stanovanja i sa središnjim dvokrakim stubištem. Sa stubišnog podesta ulazi se u dvorišnu zgradu, gdje se nalaze dva dvosobna stana na katu s minimalnom kvalitetom stanovanja. U opisanom načinu gradnje bočni neizgrađeni dijelovi parcele imaju ulogu prostranog svjetlika. Slično rješenje primijenilo je i poduzeće Pilar & Mally & Bauda

na kući Rogić. Poduzeće Hoenigsberg & Deutsch kvalitetnije je riješilo dvorišnu zgradu budući da je stanovima pridodana posredno osvjetljena i provjetravana kupaonica.

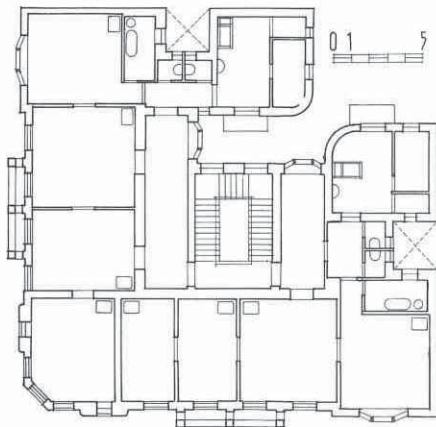
Kuća „Hrvatskog društva za posmrtnu pripomoć“
Gundulićeva 31A, Hebranga 32; 1909. (neizvedeni
projekt), pročelje u Hebrangovoj ulici

Kuća Lustig

Kumičićeva 10 / Mihanovićeveva, 1909. (neizvedeni projekt),
 pročelje u Mihanovićevoj ulici

Iz arhitektonske osnove kuće Weiser neposredno proizlazi neizvedeni projekt kuće Vasić (1912. - 1913. g., Ilica 11), gdje je zamišljena gradnja po čitavoj površini zemljišne parcele uz dosljednu primjenu svjetlika. U arhitektonskoj kompoziciji primijenjen je princip vertikalnog zoniranja: čitavo prizemlje i mezanin namijenjeni su za potrebe trgovine i pratećih ureda; prvi, drugi i treći kat namijenjeni su za stanovanje. Uslijed izdužene zemljišne parcele čitava arhitektonska kompozicija osmišljena je oko uzdužne osi, gdje se nalazi prostrani središnji svjetlik. Dva manja svjetlika nalaze se uz sam rub parcele.

Kuća Lustig, tlocrt prvog i drugog kata

Vertikalna komunikacija riješena je uličnim i dvorišnim dvokrakim stubištem. Na prvom i drugom katu ulične zgrade nalazi se po jedan veliki šesterosobni stan maksimalne udobnosti. U dvorišnoj zgradi su dva dvosobna stana na katu, s kupaonicom i svim prostorijama prirodno osvjetljenim i provjetravanim. Dvosobni i trosobni stan nalaze se na trećem katu ulične zgrade. Osnovni element organizacije stambenog prostora je izduženi hodnik, ali bez prirodnog svjetla. Zanimljiva je varijanta s potpunim odvajanjem ulične i dvorišne najamne stambene zgrade, kao na kući Krapac (1911. g., Gajeva 51). Ulična je zgrada u potpunosti riješena prema osnovnom mod-

Kuća Hirschl

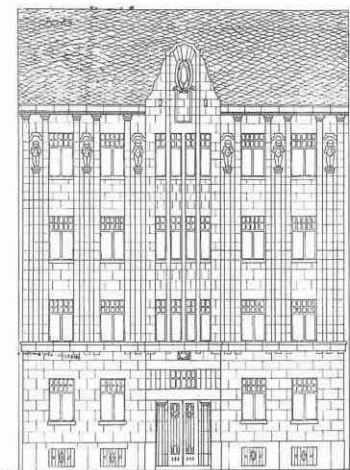
Palmotičeva27 / Boškovićeveva 13, 1910. (naknadno je nadograđen IV kat i potkrovlje); pročelje u Palmotičevoj ulici

elu s četverosobnim i trosobnim stanom na katu i središnjim dvokrakim stubištem. Kupaonica sa gospodarskim prostorijama izdvojena je u zasebne volumene prema dvorištu. Izduženi hodnik zamijenjen je nekom vrstom ulaznog hala. Sve prostorije su prirodno osvjetljene. Rješenje je po tipološkim značajkama istovjetno s ostvarenjima poduzeća Pilar & Mally & Bauda u: kući Bauda (1903. g., Mihanovićeveva 38); kući Ivančan (projektant Viktor Kovačić; 1903. -

1904. g., Boškovićeve 10); kući Pilar & Mally & Bauda (projektant Aladar Baranyaj; 1905. - 1906. g.; Marulićev trg 7) i kući Hugo (projektant Lav Kalda; 1906. g., Gajeva 44). Dvorišna zgrada osmišljena je s dva vrlo kvalitetna dvosobna stana sa kupaonicom i prirodnim svjetlom u svim prostorijama. Organizacija stambenih prostorija u dvorišnoj zgradi daleko je bolja nego u sličnim primjerima poduzeća Pilar & Mally & Bauda.

Neizvedeni projekt kuće „Društva za posmrtnu pripomoć“ (1909. g., Gundulićeva 31/A. Hebranga 32) uglovnica je s tri trosobna stana uravnotežene vrijednosti u odnosu na kvalitetu udobnosti. Gospodarske prostorije su smještene uglavnom prema dvorištu. Vertikalna komunikacija zamišljena je s dvokrakim stubištem, na koje su usmjerena dva stana, a na podestu je pridodan još jedan krak prema trećem stanu. U organizaciji stambenog prostora velika je sličnost s rješenjem Vjekoslava Bastla koje je poduzeće primijenilo na kući Kallina (1903. - 1904. g., Gundulićeva 20). Rješenje arhitekta Otta Goldscheidera kvalitetnije je jer su zamišljena tri stana približno jednakih zahtjeva udobnosti, što nije bio slučaj na kući Kallina. Neizvedeni projekt uglovne kuće Lustig (1909. g., Kumičićeva 10 / Mihanovićeve) jedna je od najkvalitetnije riješenih uglovnica u čitavoj praksi poduzeća.

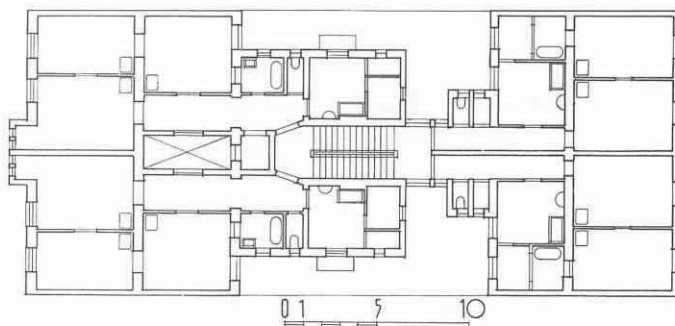
(3) Predviđena su dva jednaka četverosobna stana na katu, a vertikalna komunikacija je riješena središnjim prirodno osvijetljenim trokrakim stubištem. Gospodarske prostorije sa servisnim hodnikom i kupaonicom izdvojeni su u zasebne volumene prema dvorištu. Ostvaren je neposredan spoj kupaonice i spavaće sobe, te međusobno povezivanje soba rafiniranim linearnim nizanjem. Sve prostorije stana imaju prirodno

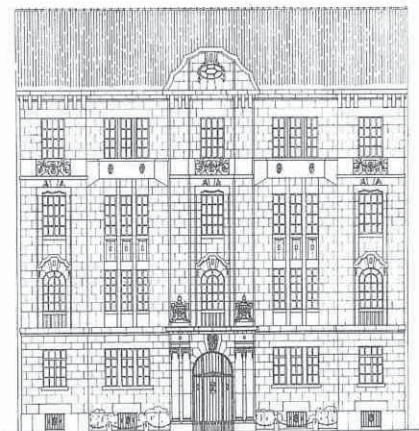
Kuća Weiser, Gajeva 49, 1911.

svijetlo i provjetranje. Sličan način razmišljanja o rješenju uglovnice pokazao je arhitekt Hugo Ehrlich na: kući Moscon-Ožegović, (1911. g., Mihanovićeve 14) i na kući Hrvatske banke za promet nekretninama, (1911. g., Mihanovićeve 20).

Kuća Hirschl (1910. g., Palmotićeva 27 / Boškovićeve 13) uglovnica je s četverosobnim i trosobnim stanom na katu i dvokrakim stubištem. Arhitektonska kompozicija je nesretan kompromis između arhitektonskih razmišljanja o tipologiji najamne stambene zgrade i želje vlasnika za što većim postotkom izgrađenosti zemljišne parcele. Na donekle slične ustupke u organizaciji stambenog prostora svojedobno je morao pristati arhitekt Vjekoslav Bastl za vrijeme rada u poduzeću

Kuća Weiser, tlocrt drugog i trećeg kata

Kuća Krapac, Gajeva 51, 1911.

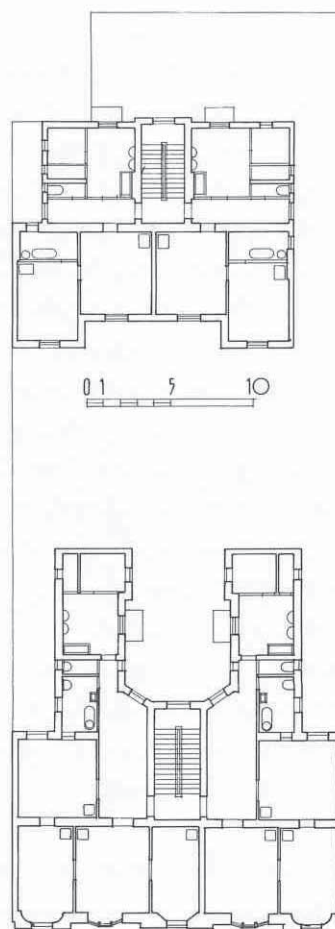
na: kući Lehner (1905. g., Palmotićeve 2); kući Feller (1905. - 06.g.; Jelačićev trg/Jurišićeva 1-1a); kući Mihelić (1905. - 06. g., Petrinjska 61).

Dom „Zanatlijskog i pomoćničkog društva“ (1909. - 1911. g., Britanski trg 5) uglovnica je s dva dvosobna, trosobnim i četverosobnim stanom na katu i dva prirodno osvijetljena dvokraka stubišta. Uz stubišta su smještene gospodarske prostorije. Po tipološkim odrednicama rješenje stambenog prostora donekle je usporedivo s kućom Rudovits (1899. g; Trg maršala Tita 1/Masarykova 27) arhitekta Martina Pilara u poduzeću Pilar & Mally & Bauda, gdje je prostor uglovnog stana arhitektonski donekle spretnije riješen.

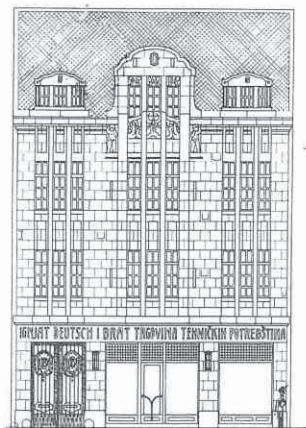
Kuća Krapac, pročelje dvorišne zgrade

U oblikovanju kuće Hoenigsberg & Deutsch, kuće Hrvatske banke za promet nekretnina, kuće „Društva za posmrtnu pripomoć“ i kuće Lustig još je izrazito prisutno historicističko razmišljanje. (4) Osnovna je značajka napuštanje isključivog pozitivističkog razmišljanja i krute primjene akademski definirane stilske doktrine. Usvojeno akademsko znanje postalo je temeljna podloga za subjektivno oblikovanje pojedinih elemenata i povezivanje u

Kuća Krapac, tlocrt drugog kata

novonastalu cjelinu, koja je po estetskim značajkama u biti ambivalentna. Najbolji su primjer uglovnice kuća Lustig i „Društva za posmrtnu pripomoć“, gdje je još prisutan his-

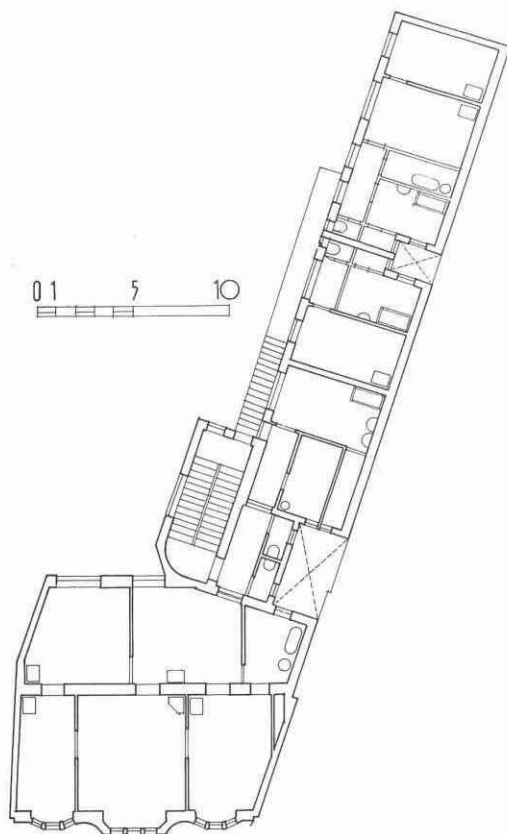

Kuća Deutsch, Masarykova 20, 1911.

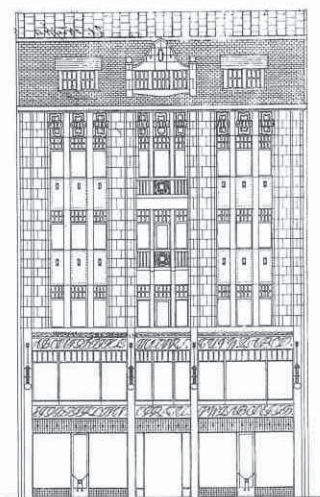
toricizam u posebnom isticanju uglovnog volumena. Na pročeljima se pojavljuje asimetričnost u položaju i volumenu erkera, te ritma i oblika pojedinih prozorskih otvora. Pročelje je istovremeno simetrično u odnosu na cjelinu kompozicije i asimetrično u oblikovanju pojedinog arhitektonskog detalja. U oblikovanju uglovne kuće Hirschl u potpunosti je napušteno pravilo o simetričnom oblikovanju oba pročelja, koje je dominiralo u razdoblju historicizma. U arhitektonskoj kompoziciji simetrija je napuštena u oblikovanju vijenca, položaju i volumenu erkera kao i ritmu prozorskih otvora. Zgrada je prestala biti uglovni vertikalni akcent čitavog gradskog bloka, koji je moguće vizualno u cjelini promotriti iz jedne točke. Predloženo rješenje poštuje akademske principe u oblikovanju najamne kuće unutar gradskog bloka, ali donosi novost u potpunom sagledavanju volumena tek u kretanju zbog različitog oblikovanja pročelja.

Poslije kuće Hirschl slijede kuća Weiser, kuća Krapac, kuća Deutsch i kuća Vasić, gdje je izraženo smirivanje primijenjenih umjetničkih izražajnih elemenata u arhitektonskoj kompoziciji. U upotrebi plastičnih elemenata poput skulpture i dekorativnih medaljona prisutna je određena redukcija. Naglašavanje

vertikale u arhitektonskoj kompoziciji je od početka bilo prisutno u Goldscheiderovim radovima, postupno je postalo temeljna značajka arhitektonskog izraza. Osnovni estetski element je ploha zida i istraživanje proporcionalnog odnosa i oblika prozora. Skulptura je distingvirano primijenjena za isticanje mjesta i značenja ulaza. Sveukupni dojam još je naglašenija ambivalentnost umjetničkog izraza između historicizma i moderne. Na kući Vasić svakako je najzanimljivija upotreba nosivih mogućnosti čelične konstrukcije, gdje je uobičajena puna zidna ploha pročelja u prizemlju i mezaninu pretvorena u potpuno otvorenu staklenu plohu. Glavne odrednice estetskog oblikovanja postaju arhitektonski elementi poput snažnih polukružnih trodijelnih prozorskih erkera naglašanih neprekidnih vertikala. Ostvarena je

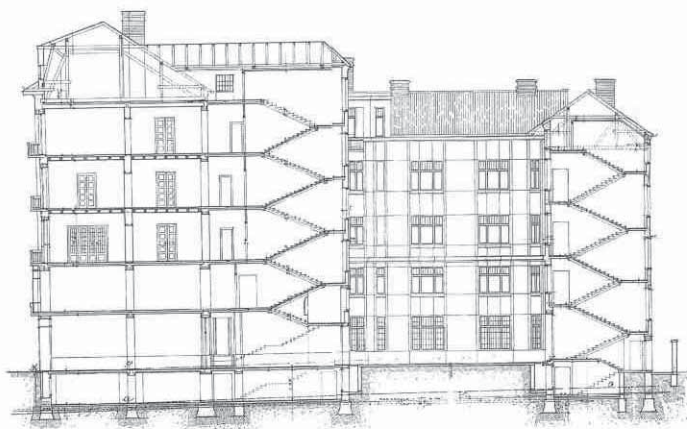
Kuća Deutsch, tlocrt prvog kata

Kuća Vasić, Ilica 11, 1912.-1913. (neizvedeni projekt)

zanimljiva arhitektonska kompozicija zamišljena na suprotstavljenom oblikovanju između glatkog, ravnog i ostakljenog prizemlja i mezanina s vitkom vertikalom nosivih stupova i uzgibane zaobljene površine zida preostalih katova.

Otto Goldscheider je poslije Vjekoslava Bastla naj snažnija umjetnička ličnost koja je djelovala u velikom poslovnom mehanizmu poduzeća Hoenigsberg & Deutsch. Nakon odlaska Vjekoslava Bastla u poduzeću ponovo jača proizvodnja rutinskih ostvarenja na način kasnog historicizma. Ranije provede-

Kuća Vasić, presjek

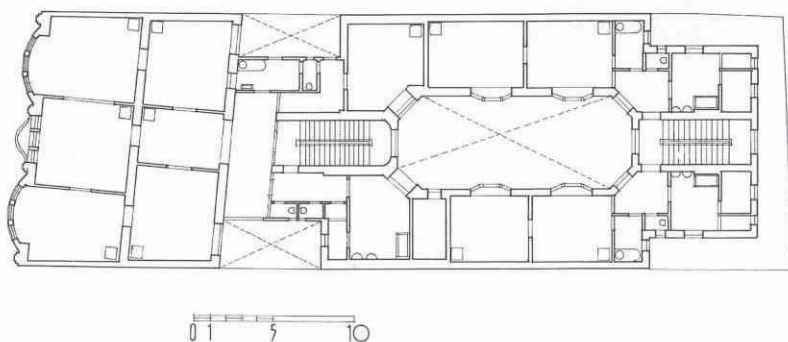
nom promjenom ustrojstva poduzeće pokazuje još jednom veliku arhitektonsku fleksibilnost i poslovnu vitalnost. Otto Goldscheider dolaskom u poduzeće preuzima projektantsko vodstvo i usmjerava rad poduzeća prema modernim shvaćanjima druge akademske generacije arhitekata Huga Ehrlicha, Ede Shoena, Stjepana Podhorskog, okupljenih oko Kluba hrvatskih arhitekata, koji se uglavnom bave projektiranjem najamnih stambenih zgrada. Estetski je izraz u potpunosti pod utjecajem umjetničkih shvaćanja Viktora Kovačića, koja se mogu opisati kao umjetnička ambivalencija između secesije i nekih elemenata neoklasicizma. Arhitekt Otto Goldscheider stvara djelo izrazite osobnosti i osebujne prepoznatljivosti, gdje je individualnost umjetničkog izraza obilježena unutar racionalne obnove neoklasične akademske memorije. Umjetničku vrijednost predstavlja svijestan umjetnički izbor između visoko subjektivne interpretacije kasnog historicizma i racionalnog promišljanja apstraktnih odnosa vertikale i horizontale u arhitektonskoj kompoziciji.

Summary

Zlatko Jurić: Architect Otto Goldscheider - his Zagreb works in the Hoenigsberg & Deutsch Enterprise

After Vjekoslav Bastl, Otto Goldscheider is the strongest artistic person that worked in the great business mechanism of the Hoenigsberg & Deutsch enterprise in the period between 1908 to 1913, as can be established by the partly kept archive data. He was the only architect among those employed by the Hoenigsberg & Deutsch enterprise who deserves a special place, since his signature can be found on some of the plans, as a

cosignatory of the owners. His entire construction designing opus is, for the most part, dealing with the appliance of several basic models of the row town-houses for rent. Upon joining the enterprise he took over the lead in designing, and directed the work of the enterprise towards modern conceptions of the second academic generation of architects, assembled around the Croatian Architects Club. The aesthetic expression was entirely influenced by Victor Kovačić's artistic views, which we might describe as a conscious choice of the ambivalent artistic position between the Secession and some elements of neo-classicism. Architect Otto Goldscheider created a work of explicit characteristics and personal recognition.

Kuća Vasić, tlocrt prvog i drugog kata

Bilješke

1 Lelja Dobronić, „Graditelji i izgradnja Zagreba u doba historijskih stilova“, Zagreb, 1983., str. 100 - 137

2 Svi podaci o gradnjama su iz urudbenih projekata i spisa Građevnog odjela Gradskog poglavarstva u Zagrebu, koji se nalaze u Povijesnom arhivu u Zagrebu, Opatička 29. Vremenska datacija je izvedena na slijedeći način:

a) Kada je navedena samo jedna godina, tada je iste godine izdana građevna i uporabna (stambena) dozvola.

b) Kada su navedene dvije godine, tada je prva iz prve godine građevna dozvola, a iz druge je godine uporabna (stambena) dozvola.

3 Snježana Knežević, „Geneza „Zelene potkove“ u Zagrebu - Prilog povijesti urbanog razvoja Zagreba u XIX stoljeću“, Doktorski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 1994, str. 515 - 724.

4 a) U Povijesnom arhivu u Zagrebu sačuvano je neizvedeno pročelje kuće Hoenigsberg & Deutsch (1908. - 1909. g; Vlaška 26), koje je moguće pripisati Ottu Goldscheideru. Izvedeno pročelje vjerojatno je rad drugog arhitekta u poduzeću.

b) Kuća Hrvatske banke za promet nekretninama (1909. g; Boškovićeva 16). U Povijesnom arhivu u Zagrebu nalazi se na adresi Boškovićeva 14a.

Popis radova

1908. - 1909. g. - atr. O. Goldscheider za Hoenigsberg & Deutsch; kuća Hoenigsberg & Deutsch; P+3, Vlaška 26 (pročelje nije izvedeno prema projektu; vjerojatno rad poduzeća ali drugi projektant);

1909. g. - za Hoenigsberg & Deutsch; kuća Hrvatske banke za promet nekretninama, P+3, Boškovićeva 16; (inž. Ljudevit Deutsch, građ. poduzetništvo; uglavnom izvedeno prema projektu; neznatne izmjene:

nema reški na dijelu pročelja prvog i drugog kata, trodijelni prozori su blagi erkeri, nedostaju dvostruki stupovi na pročelju trećega kata),

1909. - za Hoenigsberg & Deutsch; kuća „Hrvatskog društva za posmrtnu pomoć“, P+3, Gundulićeva 31/A. Hebranga 32 (neizvedeni projekt);

1909. - za Hoenigsberg & Deutsch; kuća Lustig, P+2, Kumičićeva 10 / Mihanovićeve (neizvedeni projekt);

1909. - 1911. g. - atr. O. Goldscheider za Hoenigsberg & Deutsch; Dom Zanatlijskog i pomoćničkog društva, P+3, Britanski trg 5 (u PAZ

sačuvana samo varijanta I - neizvedeni projekt; varijanta II - izvedbeno stanje)

1910.g. - za Hoenigsberg & Deutsch; kuća Hirschl, P+3, Palmotićeve 27 / Boškovićeve 13 (1938. - 1939. g. - Stjepan Planić, nadogradnja IV. kata i potkrovlja; izv. Franjo Car);

1911.g. - za Hoenigsberg & Deutsch; kuća Weiser, P+3, Gajeva 49;

1911.g. - atr. O. Goldscheider za Hoenigsberg & Deutsch; kuća Krapac, P+3, Gajeva 51 (ulična i dvorišna zgrada izvedene uglavnom prema projektu; umjesto ukrasnih posuda iznad ulaza se nalaze skulpture anđela);

1911.g. - za Hoenigsberg & Deutsch; kuća Deutsch, P+2, Masarykova 20 (stropne konstrukcije izvedene su u armirano-betonskom sustavu „Westphal“; neznatno je promijenjeno oblikovanje zabata);

1912. - 1913. g. - atr. O. Goldscheider za Hoenigsberg & Deutsch; kuća Vasić, P+M+3, Ilica 11 (neizvedeni projekt);